

10.Sınıf Edebiyat 4.Ünite Özeti Destan Efsane Konu Anlatımı

Bu ünite, "dünya edebiyatında destan türünü, İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı'nda destan türünü, İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Dönem'de destan türünü, 1923-1980 dönemi Türk edebiyatında yapma destan türünü ve Türk halk edebiyatında efsane türünü" öğreneceğiz.

DESTAN TÜRÜNÜN GENEL ÖZELLİKLERİ

Destan, toplumların geçmişinde derin izler bırakmış bir olayı, özellikle de yiğitlik ve olağanüstülükleri manzum olarak öyküleyici bir şekilde anlatan edebî türlerdendir.

Kahramanların olağanüstü kişilikleri, içinden çıktıkları toplumun temel özellikleri ile oluşmuştur. Bu kahramanlar, aklın alamayacağı büyük işlerin üstesinden gelir.

Destanlarda olay ve kişiler olmak üzere iki unsur ağırlıktadır.

Zaman ve mekân unsurlarına ayrıntılı biçimde yer verilmez.

Destanlar, ulusların tarihte yer almaya başladıkları dönemlerin ilk ürünleridir. Bu nedenle bu ürünlerde onları oluşturan toplumların tarihlerinden izler görülür.

Oluşumları Bakımından Destan Türleri

Destanlar oluşumları bakımından **doğal ve yapma destan** olmak üzere ikiye ayrılır:

Doğal Destanlar

Milletlerin yaşamında derin izler bırakan tarihsel ya da toplumsal bir olayın sözlü gelenekte olgunlaştıktan sonra destan geleneğini bilen biri tarafından derlenmesiyle oluşan destanlara doğal destan denir.

Doğal destanların oluşumları **üç safhada** gerçekleşir.

Birinci safha, tarihsel olayın ortaya çıktığı çekirdek dönemidir. Toplumun belleğinde derin ve sarsıcı izler bırakan bir olay, zaman içinde gelişerek büyür; farklı söyleyişlerle ve eklemelerle zenginleşir.

İkinci safhada ozanlar toplumun dilinde zenginleşen ve efsaneleşen olayları düşsel dünyalarında geliştirerek saz eşliğinde dillendirirler. Destan yazıya geçmediği için bu dönemde de büyüyüp gelişmeye devam eder.

Son safha, destan geleneğini bilen bir kişinin destanın tüm varyantlarını elde ettikten sonra destanı yeniden oluşturup yazıya geçirmesidir.

Doğal Destan Türünün Örnekleri

Yunanlıların İlyada ve Odysseia (Odise)

İranlıların Şehnâme

Finlerin Kalevala (Kalevala)

Fransızların Chanson de Roland (Şanson de Rölant),

Sümerlerin Gılgamış,

Almanların Nibelungenlied (Nibelungenlid) ,

İngilizlerin Beowulf (Biwolf),

İspanyolların Le Cid (Lö sid),

Rusların İgor,

Hintlerin Ramayana ve Mahabharata (Mahabarata),

Japonların Şinto adlı destanları dünyaca ünlü doğal destanlara örnektir.

Türk edebiyatında ise **Alp Er Tunga, Oğuz Kağan, Şu, Ergenekon, Bozkurt, Türeyiş** destanları doğal destanlardır.

Yapma Destanlar

Herhangi bir tarihî olayın bir ozan tarafından destan kurallarına uygun olarak yazılmasıyla oluşan destanlara yapma destan denir.

Tasso'nun (Taso) Kurtarılmış Kudüs, Ariosto'nun (Ariyosto) Çılgın Orlando, Dante'nin İlahi Komedyası adlı eserleri İtalyan edebiyatının;

Vergilius'un (Vercilyus) Aeneis adlı eseri Latin edebiyatının;

Milton'ın (Miltın) Kaybolmuş Cennet adlı eseri İngiliz edebiyatının;

Mehmet Âkif Ersoy'un Çanakkale Şehitlerine, Cahit Külebi'nin Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda Türk edebiyatının yapma destan örneklerindedir.

EFSENE TÜRÜNÜN GENEL ÖZELLİKLERİ

İnsanlar; yaşadığı coğrafyaya ait önemli gördükleri kişileri, nesnelere ve mekânları kutsallaştırır ve sırrını çözemedikleri konuları çeşitli biçimlerde yorumlar. Bunlara, yaşanmış bazı olayları da ekleyip nesilden nesile aktarırlar. Kutsallaştırma, yorumlama ve aktarmaların pek çoğu sözlü olarak yayılır. Böylece bir sözlü kültür oluşur.

Sözlü kültürün önemli bir parçası olan ve dilden dile aktarılarak bugüne kadar ulaşan efsaneler; her türlü üslup kaygısından uzak, hazır kalıplara yer vermeyen, kısa anlatılardır.

Olağanüstü olaylar ya da **insanüstü güçleri elinde tutan kişilere** bu türde sıkça rastlanır.

Efsaneler içerdikleri konulara göre **yaradılış efsaneleri; oluşum ve dönüşüm efsaneleri; tarihî efsaneler; olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler; dinî efsaneler** (Dinî konulardaki efsanelere eskiden menkıbe denirdi.) gibi adlar alır.

Efsanede "inanış" söz konusudur. **Bu yönüyle efsaneler masaldan ayrılır**, hikâye ve **daha çok destana yaklaşır**. (olağanüstülük baskındır)

Efsanede anlatılanlar; **halkın arasında doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir**. Hatta efsaneler inandırıcılığını artırmak için içerdikleri konuyla ilgili olaylarda, zamanda ve mekânda ayrıntılara girerek bu konuyla ilgili tanık gösterir.

Günümüzde ise efsaneler artık inanç konusu olma niteliğini yitirmiştir. "Eskiden böyle inanırlarmış.", "Güya böyle olmuş." gibi ifadeler bu çeşit söylentilerin "eskiden" inanma konusu olduğunu belirtir.

Destan ve Efsane Türünün Farkları

Destanlar toplumların yaşamış olduğu gerçek olaylar ardından doğar ve büyürler, ait oldukları millete ait birçok unsur barındırırlar.

Efsaneler ise sıklıkla aklın ermediği durumlarda insanlar tarafından **uydurulan hikâyelerdir**.

Yerel kaynaklıdır, her köyde her ilde o bölge ile ilgili anlatılan bir efsane bulabilirsiniz.

Sanatsal kaygı güdülmez, gerçek değildir; insanlar gerçek olduğuna inandırmaya çalışır.

Efsaneler destanlara göre oldukça **kısa** anlatılardır.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI'NDA DESTAN

Türk dili, edebiyatı ve tarihi için önemli bir kaynak niteliği taşıyan destanlar, **Sözlü Edebiyat Dönemi** ürünlerindedir.

Türk destanları, **Türklerin göçebe hayatı yaşamaları ve geniş coğrafi alanlara yayılmış olmaları sebebiyle ikinci oluşum safhasında kalmış, oluşumunu tamamlayamamıştır**. Yani bir destan şairi tarafından yazıya geçirilmemiştir. O yüzden **doğal Türk destanları manzum** değildir.

Bilinen yazılı Türk destanları daha çok İran, Çin, Arap, Moğol, Bizans ve Batı kaynaklarından derlenmiş; oluşumlarından çok sonra yazıya geçirilmiştir.

Türk destanlarının pek çoğunda ortak olarak kullanılan bazı motifler vardır.

Bu motifler arasında **ışık, at, ağaç, su, çeşitli madenler (gümüş, altın, demir vb.), kurt, kadın, yada taşı, ok-yay, yaşlı adam** sayılabilir.

İslamiyet'in kabulünden önceki Türk destanları arasında,

Altay-Yakut Dönemi'nde **Yaradılış Destanı**;

Saka Dönemi'nde **Alp Er Tunga Destanı ve Şu Destanı**;

Hun Dönemi'nde **Oğuz Kağan Destanı ve Attila Destanı**;

Kök Türk Dönemi'nde **Bozkurt Destanı ve Ergenekon Destanı**;

Uygur Dönemi'nde ise **Türeyiş Destanı ve Göç Destanı** yer alır.

İSLAMİYET SONRASI TÜRK EDEBİYATI'NDA DESTAN

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra ortaya çıkan bu destanlar üzerinde **İslam dininin etkisi belirgindir.**

Bu destanların çoğu **aynı zamanda İslamiyet öncesinden izler** taşır.

İslamiyet'in kabulünden sonraki Türk destanlarından bazıları şunlardır: **Satuk Buğra Han** Destanı, **Manas** Destanı, **Cengiz Han** Destanı, **Timur** Destanı, **Battal Gazi** Destanı, **Danışmend Gazi** Destanı, **Köroğlu** Destanı.

Bu dönem destanların dili sade olup içerisinde geçen Arapça ve Farsça kelimeler Türkçe konuşan insanların yabancı olmadığı kelimelerdir. Bu destanların Anadolu ve Balkanlarda Türkçe konuşan herkes tarafından bilinmesi, okunması ve yaygınlaşması dilinin sadeliğinden kaynaklanmaktadır.

Klasikhoca.com

SINAVLAR DEĞİŞSE DE SORULAR HEP KLASİK!